

”Avgörande för demokratin att förmågan att tolka bilder stärks”

Manipulerade bilder har kommit att spela en stor roll för världspolitik och opinioner. Vår förmåga att tolka bilder har snabbt blivit en kritisk fråga för demokratin. Vi behöver ett politiskt engagemang för ett kunskapslyft med bilden i centrum, skriver 31 forskare, museichefer, konstnärer, fackliga företrädare och med flera.

DN. DEBATT 210402

Sociala medier förmedlar i varje stund komplexa och ibland falska bilder som genom stor och snabb spridning kan förflytta opinioner. Enbart Facebook hade den 31 december 2020 2,8 miljarder aktiva användare varje månad, det vill säga mer än en tredjedel av jordens befolkning. Att agera som president Trump med manipulativa bilder och texter genom sociala medier hade varit otänkbart för bara några år sedan. Också i den ryska inrikespolitiken har bilden blivit ett starkt vapen. Frågan är så aktuell att Europaparlamentet nu diskuterar de återkommande desinformationskampanjerna på nätet.

Många barn har tillgång till läsplattor från tidig ålder och översköljs av ett avancerat bildspråk som snabbt blir en del av deras upplevelse av omvärlden. Samtidigt har skolans rationalisering av kunskaper lett till att färdigheter som bildskapande, bildanalys och bildkritik tonats ned. Så sent som i februari bevittnade vi ännu en strid om bildämnets plats i grundskolan.

Det egna skapandet, som ofta är nyckeln till en bredare förståelse, har under ett antal år prioriterats ned till förmån för mätbar kunskap. Detta trots att det numera finns solid forskning som visar att eget skapande främjar lärande i stort och att det är barn från utanförskapsområden som gynnas allra mest av integrerad undervisning där konsten ingår.

De kommunala kulturskolorna, som funnits sedan slutet av 1940-talet, ifrågasätts och lever under ständiga nedläggningshot. Endast i var fjärde kommun kan barn och unga på sin fritid arbeta med bildskapande inom den kommunala kulturskolan. Enligt Kulturskolerådet räknar 40 procent av landets kommunala kulturskolor med besparingskrav. Mätning gjordes innan coronapandemin bröt ut. Nu är läget än värre.

En satsning på bild och film inom kulturskolorna skulle höja den generella kunskapsnivån men även utveckla framtida näringar. Jämför med kulturskolornas betydelse för det så kallade svenska musikundret.

Samtidigt kan vi genom den avancerade hjärnforskningen se de starka effekter som bildkonsten, musiken, teatern och dansen har på hjärnans utveckling.

Det finns vetenskapliga belägg för att social kompetens, empati och kritiskt tänkande stärks av konst och kultur. Vi vet också att perioden från tidig barndom fram till tonåren är central för människans förmågor att ta till sig information som vuxen. Bildning om bild kan vara direkt avgörande för ett framtida demokratiskt Sverige.

Med start på Bokmässan har Läsrörelsen under 2019 och 2020 gjort en landsomfattande satsning med bland annat regionala heldagskonferenser/fortbildningsdagar i samarbete med museer och konsthallar. På scenen har forskare, experter, konstnärer, fotografer, filmare och bilderboksskapare medverkat. I publiken har funnits pedagoger och lärare inom alla stadier, från förskola till högskola, men också skollärdare och politiker. På varje ort har kulturskolorna gjort specialsatsningar för barn och unga och särskilda filmvisningar har arrangerats för gymnasister.

Arbetet har följts av en forskningsbaserad löpande utvärdering. Gensvaret visar entydigt att frågan är högaktuell och skyndsamt behöver hanteras via politiken.

Vi menar att Sveriges riksdag bör ta initiativ till ett bildningslyft med bilden i centrum:

1 Samla den breda och snabbt växande forskningen som finns inom området. Det finns gott om satsningar som utvärderats och som går att lära av, inte minst från de stora institutioner i USA och Storbritannien som länge forskat inom området.

2 Gör en översyn av bildkunnandet i förskolan, skolan och i samhället. Utgå från EU:s och Unescos skrivningar om att digital förmåga och bildhantering är nycklar till samhällsengagemang och en självklar del av en allmän medborgerlig kompetens. Involvera erfarenheter från förskolan, skolan och kulturskolan. Se över hur utbildningen till bildlärare och bildpedagog kan utökas och utvecklas.

3 Tillsätt resurser för en likvärdig tillgång till kulturskolan för barn och elever i hela landet.

4 Inled ett utvecklingsarbete där de professionella bildkonstnärerna, museerna och konsthallarna, folkbildningen, universiteten och de myndigheter som har uppdrag i närliggande frågor engageras.

Sverige behöver ett bildens bildningslyft!

Elisabet Reslegård, ordförande och projektledare, Läsrörelsen

Jan Apel, professor i arkeologi, Stockholms universitet

Gunnar Bjursell, professor em, koordinator för programmet Kultur och hjärna, Karolinska institutet

Kalle Boman, tidigare professor i filmisk gestaltning och filmproducent

Mårten Castenfors, chef Liljevalchs konsthall

Niklas Cserhalmi, museidirektör, Arbetets museum

Daniel Eklund, museichef, Sundsvalls museum

Susanna Ekström, litteraturpedagog och fd universitetsadjunkt

Carl Johan De Geer, konstnär, författare

Rebecka Nordström Graf, arkitekt, och universitetsadjunkt i konst och design, HDK-Valand i Göteborg.

Åsa Hallén, länsmuseumchef, Värmlands museum

Paul Hansen, fotojournalist

Annika Hellman, lektor i bild, Malmö universitet, utvärderare av bildprojektet

Tarja Karlsson Häikiö, professor i visuell och materiell kultur, HDK-Valand i Göteborg

Ulrika Kullenberg, museumchef, Textilmuseet Borås

Jonas Lidheimer, pr- och informationsansvarig, Egmont Publishing, projektet Serier i skolan

Max Liljefors, professor i konsthistoria och visuella studier, Lunds universitet

Annie Lindberg, tillförordnad museumchef, Skissernas museum

Jalle Lorensen, ordförande Kulturskolerådet

Marianne von Baumgarten-Lindberg, redaktör

Matz Nilsson, förbundsordförande, Sveriges skolledarförbund

Håkan Sandh, tidigare chef Kulturskolerådet

Patrik Steorn, museumchef, Göteborgs konstmuseum

Per Strömbäck, talesperson Dataspelebranschen

Anna Söderberg, filmpedagog, Zita Folkets Bio

Johan Unenge, illustratör och författare

Margareta Wallin Wictorin, docent i konst- och bildvetenskap, Karlstads universitet

Åsa Warnqvist, forskningsledare, Svenska barnboksinstitutet

Anna Widén, lektor, Institutionen för estetiska ämnen i lärarutbildningen, Umeå universitet

Stina Wirsén, illustratör och författare

Johanna Jaara Åstrand, förbundsordförande, Lärarförbundet

Ledare: Vi kan aldrig kräva att slippa bli provocerade

Under vintern har en märklig debatt utspelats i Skåne. Några studenter på masterprogrammet i sexologi vid Malmö universitet känner sig utsatta för rasism under utbildningen. Det hela kulminerade när en gästprofessor höll en digital föreläsning om sexuella stereotyper och då visade bilder på just sådana. Chatten fylldes av studentkommentarer som kritiserade bilderna.

”På vems bekostnad tar man sig rätten att chockera och skada med rasism oavsett intention?” frågade 15 av studenterna i en insändare i Sydsvenskan. De menade att de utsatts för ”otrygghet och minoritetsstress”.

Samtidigt, vid en skola i brittiska Yorkshire, utspelas en liknande föreställning. Där är det föräldrar som blivit upprörda för att en lärare visat Muhammedkarikatyrer under en lektion i religionskunskap. Demonstranter har under flera dagar krävt att han avsätts. Skolan har bett om ursäkt och stängt av honom under pågående utredning.

Läraren själv har gömt sig och fruktar för sitt liv. Det är inte märkligt efter vad som hände med Samuel Paty, läraren som mördades i Paris sedan han visat Muhammedkarikatyrer i skolan.

Något har tydligen hänt med människosläktet som gör att vi inte längre klarar av att ens flyktigt konfronteras med sådant vi ogillar utan att drabbas av svår ”otrygghet” och stress.

På fredagen larmar ett stort antal forskare, konstnärer med flera på DN Debatt om att människans bristande förmåga att tolka bilder har blivit ”en kritisk fråga för demokratin”.

”Det finns vetenskapliga belägg för att social kompetens, empati och kritiskt tänkande stärks av konst och kultur”, skriver undertecknarna.

Så hur ska barn och unga lära sig att tolka konst om de inte ens ska behöva titta på den? Om skolan, i stället för att visa och problematisera bilder ska gömma undan dem i ett giftskåp?

Tack och lov saknas den här gången inte motstånd, vare sig i Skåne eller i Yorkshire. Fakultetsledningen på Malmö universitet satte ner foten mot eleverna som avbröt föreläsningen med sina kommentarer: ”Att enträget störa eller försöka hindra föreläsares pågående undervisning kan bli föremål för universitetets disciplinära åtgärder”, konstaterade ledningen.

Det innebär också ett stöd för den halva av klassen som inte alls blev störd utan tyckte att bilderna var viktiga. ”Min främsta uppgift är att förmedla kunskap, inte att skydda studenter från obehag”, konstaterade helt rimligt föreläsaren, filmprofessorn Maria Larsson i ett inlägg i Sydsvenskan.

I fallet Yorkshire har politiker ända upp till regeringen uttalat sitt stöd till läraren och namnlistor skrivits under, bland annat av flera av hans elever som tydligen klarat att se Muhammedbilderna utan påtaglig stress.

Skolor och universitet är till för att vidga studenternas vyer. Däri ingår just att utsätta dem för tankar och bilder de tidigare inte sett och som riskerar att knuffa dem ut ur deras trygghetszoner. Det är också en del av att bli vuxen. Även religiösa måste tåla intellektuella provokationer.

Och vilken otrygghet pratar man egentligen om? Det tillfälliga obehaget att under några sekunder titta på en bild vars innehåll man ogillar, eller rädslan att få sparken, hotas till livet och tvingas till förödmjukande "orsäker" – för att man gjort sitt jobb?

Masterstudenter som går på föreläsning om stereotyper men kräver att slippa se dem. En lärare i religionskunskap som inte får visa de bilder som orsakat en av de mest kontroversiella religiösa striderna i modern tid.

Vi måste bort från detta.

DN 3/4 2021